

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1266689/3

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב שלמה שפירא, הרב מיכאל עמוס

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד רונית אלאג'ם זיסמן ועו"ד ארתור שני)
נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד דפנה לביא)

הנדון: יסודות ועקרונות האפשרות להקדים את איזון המשאבים למועד קרע המוקדם
לבקשה לאיזון ולכלל ההליכים

פסק דין

לפנינו ערעור האישה על החלטת בית הדין האזורי¹ מיום ב' בטבת התשפ"ב (6.12.21) הקובעת את מועד הקרע בין הצדדים ליום ב' באב התשע"ד (29.7.14). לטענת המערערת מועד הקרע צריך להיות מועד הגשת תביעת הגירושין של הבעל ביום כ"א בשבט התש"ף (16.2.20).

נקדים תחילה את העובדות ומתוכן יתבארו טענות הצדדים.

הצדדים נישאו בשנת התשנ"ג (93), לצדדים שלושה ילדים, הקטן שבהם יהיה בגיר באלול התשפ"ב (9.22).

שני הצדדים הודו שזה שנים רבות אין ביניהם חיי אישות – משנת התשע"ד (2014) והם גרים בחדרים נפרדים – הצדדים נחלקו בשאלה אם האישה גירשה את הבעל מחדרם המשותף או שהוא עזב על דעת עצמו – אף שעל כל פנים שניהם מתגוררים בבית המשותף. אין חולק שביום ב' באב התשע"ד (29.7.14) הוציאה האישה סכום כסף גדול ופתחה חשבון נפרד, מאז הפסיקה להכניס את הכנסותיה לחשבון המשותף והפסיקה להשתתף בתשלומי המדור והחזקתו, ומאז הצדדים מתנהלים בנפרד כשהבעל לכדו משלם את הוצאות הבית. בערעור קודם טענה האישה לפנינו, שהואיל והצדדים חיים בפירוד (בחדרים נפרדים) כבר שש שנים [אז], הגשת הבעל את תביעת הגירושין רק כעת (אחרי שש שנים [אז]) מלמדת על חוסר כנות.

האישה טענה שלמרות העדר חיי אישות ולמרות החשבונות הנפרדים, מכיוון שהבעל דאג לחלק מהעניינים שבבית, אכל לפעמים ממה שבישלה ולפעמים היה מקדש בליל שבת וסועד בסעודת שבת – אף שכיום הוא כבר לא יושב עימה, ומכיוון שמלבד זאת היא מעוניינת בשלום בית, מעוניינת בחיי אישות, מעוניינת שיסעד עימה, והמניעה כולה מצידו, לדבריה, ואף שזה

¹ בית הדין הרבני האזורי פתח תקווה בהרכב הדיינים: הרב בנימין אטיאס – ראב"ד, הרב אברהם אבידר והרב דוד גרוזמן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שנים אין הם מגיעים לארועים יחד ואף לבית הדין וממנו הם מגיעים וחוזרים כל אחד בעצמו, למרות מגוריהם תחת אותה קורת גג – עובדות אלו אינן בהכרח ראייה על קרע בלתי־הפיך.

בית הדין האזורי שמע את דברי הצדדים באריכות, עיין בראיותיהם וקבע שלאור מה שהוצג לפניו ומה ששמע מפי הצדדים, מועד הקרע הוא המועד שמבקש הבעל לקבוע, מכיוון שמאז מועד זה הקרע בלתי־הפיך ואין סיכוי שהצדדים ישקמו את ביתם. בית הדין כתב בפסק דינו שלמרות חלות מועד זה שש שנים לפני הגשת תביעת הבעל לגירושין, יש אפשרות להקדים מועד הקרע על פי סעיף 5א(א) לחוק יחסי ממון, מפני שכל הגורמים המצביעים על קרע קיימים בנידון דידן.

האישה העלתה בכתב הערעור ובהופעתה לפנינו טענות מספר כדלהלן:

א. לפי סעיף 5א(א) צריך קודם שתהיה תביעה, כאן לא היה תיק. הבעל יכל להגיש תביעת גירושין כבר לפני שש שנים. מכיוון שלא הגיש אין אפשרות לקבוע מועד איזון לפני הגשת התביעה תביעה. תכלית החקיקה בסעיף 5א היא למנוע עיכוב גירושין.

ב. קביעת מועד הקרע, הקדמתו או איחורו, באופן שנגרמים הפסדים למי מבני הזוג, אינם יכולים לשמש כלי של ענישה על התנהגות קלוקלת של מי מהם וכפי שנקבע ב'בג"ץ הבוגדת'.

ג. הלכת בבלי מחייבת את בית הדין לדון על פי החוק, ולכן בית הדין מחויב לדון על פי חוק יחסי ממון.

ד. [בג"ץ 6771/20](#)² שניתן בעניינם של הצדדים מחייב לדון בכל מסת הרכוש של הצדדים, ואין להפחית ממסת הרכוש שנצבר בשש השנים האחרונות.

ה. בית הדין לא קיים דיון מפורט לעניין קביעת מועד הקרע.

חובתנו להקדים ולומר: בתי הדין ככלל ובית הדין האזורי במקרה זה בפרט דנים בנושא חלוקת הרכוש על פי חוק יחסי ממון, ועל פיו בלבד. משכך, הלכת בבלי אינה עניין לנידון דידן שהרי בית הדין דן אכן בחלוקת הרכוש על פי הדין האזרחי – חוק יחסי ממון ועל פי הפרשנות של חוק זה. קביעת מועד הקרע והקדמתו הם עניינים שנקבעו בחוק, כפי שיתבאר. כמו כן קביעת מועד הקרע כשאינה בגין מעשה שאינו ראוי, אינה עניין של ענישה כלל – בית הדין לא מעניש את האישה או את האיש בגין מעשה כלשהו, קביעת מועד הקרע היא קביעה עובדתית והיא קביעה 'עיוורת' שאינה תלויה במעשי הצדדים אלא בקביעת המציאות האובייקטיבית של המצב בין הצדדים (לפי ראות עיני הרשות השיפוטית).

גם הטענה שבג"ץ קבע בעניינם של הצדדים שיש לדון במסה של כל רכוש הצדדים אינה עניין לנידון דידן: ודאי שבית הדין צריך לדון בכל הרכוש וחובתו לבדוק טענות על הברחה. עם

² המערערת עתרה נגד קביעת בית הדין האזורי ובית הדין הגדול בנוגע לסמכותו לדון בעניינם של הצדדים. בעתירה נטען כי כריכת תביעת הרכוש לתביעת הגירושין לא הייתה כנה נוכח פירוט לא מלא (לפי הנטען) של הרכוש. בית הדין הגדול קבע כי החוסרים הנטענים שבפירוט הרכוש לא היו כאלה שיש להסיק מהם כי הכריכה לא הייתה כנה וכי הם יושלמו, ככל שהיו, בדיון בתביעה ובהכרעתה. בג"ץ דחה את העתירה על הסף תוך שסמך ידיו על קביעה זו באומרו: "בית הדין הגדול קבע בהחלטתו כי חסרים אלו, ככל שקיימים, יכולים לבוא על תיקונם במהלך הדיון בבית הדין, וכך נכון שייעשה (ראו למשל בג"ץ 5747/03 פלוני נ' פלונית, פ"ד נח(5) 776, 789 (2004)). חזקה על בית הדין כי זה יביא בחשבון את הערתו של בית הדין הגדול וידאג לכך שהחסרים האמורים, אם הם אכן קיימים, יושלמו".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

זאת מסת הרכוש שתידון היא מסת הרכוש שנצברה ממועד הנישואין ועד המועד שתקבע הרשות השיפוטית – מועד הגירושין בסתמא, או מועד הקרע, אם נקבע שיש להקדים המועד. מסת הרכוש שנצברה בין מועדים אלו היא שתובא בחשבון לעניין האיזון. משכך כמו שאין להכליל באיזון רכוש שנצבר אחרי הגירושין, כמו כן אין להכליל רכוש שנצבר אחרי מועד הקרע, אם הוחלט להקדים מועד האיזון.

גם הטענה האחרונה שלפיה בית הדין לא דן דיו ולא שמע מספיק את טיעוני הצדדים בעניין קביעת מועד הקרע, היא טענה שלא תישמע לפנינו, כידוע ערעור לא יוגש אלא על טעות הנראית לעין בקביעת העובדות. ללא טעות שכזו, שהינה טעות לא שכחה, אין מנהגה של ערכאת הערעור להתערב בקביעת העובדות ובהתרשמות ערכאה קמא, ערכאה המכירה היטב את הצדדים ושהתרשמה מהם ומטענותיהם. לפיכך בנידון דידן אין מקום להתערבותנו בקביעת העובדות ובהתרשמות כפי שנקבעו בערכאה קמא, דהיינו שהקרע בין הצדדים אינו הפיך כבר שנים מספר.

נוסיף ונאמר: שמיעת טענות הצדדים והעיון בחומר שבתיק מורים לא רק שאין מקום להתערבותנו אלא שלכאורה קביעת ערכאה קמא על הקרע הבלתיהפיך משנת התשע"ד (2014) נראית קביעה נכונה.

מה שיש לבאר הוא בנוגע לטענת המערערת שלפיה רשות שיפוטית אינה יכולה לקבוע מועד איזון אלא אחרי מועד הגשת תביעה ולא לפני הגשתה, מאחר שסעיף 5 נועד אומנם לאפשר להקדים את מועד איזון המשאבים למועד הגירושין, אך רק אחרי הגשת תביעה. בית הדין שאל וחזר ושאל את בא כוח המערערת אם לא ידועה לו הפרקטיקה הנוהגת בכל הערכאות השיפוטיות לקבוע מועד איזון מוקדם, אף מועד שלפני הגשת התביעות. הדברים ידועים לכל מי שבא בשערי בתי הדין ובשערי בתי המשפט. עם זאת חובתנו להסביר עניין זה.

חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג – 1973, קובע את מועד איזון המשאבים, למועד התרת הנישואין כאמור בסעיף 5(א) לחוק:

עם התרת הנישואין או עם פקיעת הנישואין עקב מותו של בן זוג (בחוק זה – פקיעת הנישואין) זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שוויים של כלל נכסי בני הזוג [...]

זוהי ברירת המחדל שקבע המחוקק בעת חקיקתו של החוק לראשונה.

לאחר שנים מספר, בשנת התשס"ט (2008), משהתברר שברירת מחדל זו גורמת לחוסר צדק מסיבות שונות, כשלפעמים אחד מן הצדדים מעכב את סידור הגט כדי להמשיך להחזיק בנכסים ולמנוע את פירוק השיתוף, ולפעמים אין מקום לדחות את איזון משאבים לאור הקורה בין בני הזוג, שכבר אין הם בני זוג, למרות מעמדם הרשמי, נקבע במסגרת תיקון 4 לחוק, סעיף 5א – סעיף המאפשר את איזון המשאבים עוד לפני סידור הגט כדלהלן:

5א. (א) הזכות לאיזון משאבים לפי סעיף 5 תהיה לכל אחד מבני הזוג אף בטרם פקיעת הנישואין אם הוגשה בקשה לביצועו של הסדר איזון משאבים לפי פרק זה והתקיים אחד מהתנאים המפורטים להלן:

(1) חלפה שנה מיום שנפתח אחד מההליכים האלה:

(א) הליך להתרת נישואין;

(ב) תביעה לחלוקת רכוש בין בני הזוג, לרבות תביעה לפירוק שיתוף במקרקעין המשותפים לבני הזוג לפי חוק המקרקעין, התשכ"ט – 1969, תביעה לפסק דין הצהרתי בדבר זכויות בני

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הזוג ברכוש, בקשה לביצוע הסדר איזון משאבים לפי פרק זה או בקשה לפי סעיף 11 ;

(2) קיים קרע בין בני הזוג או שבני הזוג חיים בנפרד אף אם תחת קורת גג אחת במשך תקופה מצטברת של תשעה חודשים לפחות מתוך תקופה רצופה של שנה; בית המשפט או בית הדין רשאי לקצר את התקופה האמורה בפסקה זו אם ניתנה החלטה שיפוטית המעידה על קיומו של קרע בין בני הזוג.

בדברי ההסבר לחקיקתו של סעיף זה נכתב:

[...] ניתן יהיה להקדים את מועד איזון המשאבים בהתקיים אחד משני התנאים שעניינם פתיחת הליך משפטי המתנהל במשך תקופה של שנה לפחות או קיומו של קרע בין בני הזוג או היותם חיים בנפרד במשך תקופה כמפורט לעיל, והכל אם ניתנה קביעה של בית דין דתי בדבר הסיכוי לשלום בית חובת בני הזוג להתגרש או שניתן היתר נישואין כאמור לעיל.

עם זאת מוצע לקבוע כי אם בית הדין הדתי לא החליט כאמור בתוך תקופה של שנה ניתן יהיה להפעיל את הסדר איזון המשאבים אף בהעדר החלטה כאמור ואולם לבית הדין הדתי סמכות להאריך את התקופה בשלושה חודשים נוספים [...]

2. מוצע להסמיך את הערכאה המוסמכת להחיל את הסדר איזון המשאבים גם בחלוף תקופות קצרות מאלה שנקבעו בכל אחד מהתנאים המפורטים לעיל, אם קיימת תשתית ראייתית לאלימות בין בני הזוג. במקרים שבהם חומרת מעשי האלימות בין בני הזוג כשלעצמה תעיד שחיהם המשותפים הגיעו לקיצם, הערכאה המוסמכת תהיה רשאית לראות בכך עילה עצמאית להקדמת מועד איזון המשאבים.

דברי ההסבר לסעיף 5א וניסוחו מורים על הזכות והאפשרות להקדמת מועד האיזון אף ללא גירושין, התנאי שהיה טמון בסעיף 5 המקורי. החריגה כאמור תהיה באחד משלושה מקרים:

א. חלפה שנה מאז שנפתח הליך שיפוטי והוגשה תביעת גירושין או תביעה לחלוקת רכוש;
ב. קיים קרע של לפחות תשעה חודשים מתוך שנה, ואחרי קביעת בית הדין שאין סיכויים לשלום בית; ג. יש ראייה לאלימות בין בני הזוג באופן שחומרת מעשה האלימות מורה על קרע בלתי הפיך.

לשון החוק וההסבר שניתן לו מורים שקרע בלתי הפיך מהווה כשלעצמו עילה להקדמת מועד האיזון. עם זאת מניסוחו של סעיף זה כשלעצמו יש מקום לפרש שאם נפתח הליך שיפוטי, אף אם לא עברה שנה מעת פתיחתו, אך נטען על קרע בלתי הפיך, כפי שקבע המחוקק, או שנעשה מעשה אלימות המורה על קרע שכזה – רשאית הרשות השיפוטית לתת החלטה המורה על פירוק שיתוף באופן מידי. הדבר אמור להיעשות כמובן אחרי הגשת תביעה לאיזון משאבים, שהרי ללא תביעה אין מקום להתערבותה של הרשות השיפוטית.

סעיף זה מאפשר עריכת איזון במועד מוקדם לגירושין. אך מסעיף זה עדיין לא ניתן להוכיח על סמכות לקבוע מועד איזון משאבים במועד קרע, אם מועד זה חל לפני הגשת התביעה, ובוודאי אם הוא חל שנים רבות לפני הגשתה.

בנוסף לסעיף 5א האמור, נקבעה במועד זה, בשנת התשס"ט (2008) במסגרת תיקון 4 לחוק, אפשרות נוספת לחריגה מסעיף 5: [בסעיף 8](#) נקבעה סמכות הערכאה השיפוטית לסטות מקביעת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המחוקק, בין לעניין מסת הנכסים שתאוזן ובין לעניין המועד שבו נצברו הנכסים הראויים לאיזון (לאו דוקא מה שנצבר בין הנישואין לגירושין), כדלהלן:

ראה בית המשפט או בית הדין נסיבות מיוחדות המצדיקות זאת, רשאי הוא, לבקשת אחד מבני הזוג – אם לא נפסק בדבר יחסי הממון בפסק דין להתרת נישואין – לעשות אחת או יותר מאלה במסגרת איזון המשאבים:

(1) לקבוע נכסים נוספים על המפורטים בסעיף 5 ששוויים לא יאוזן בין בני הזוג;

(2) לקבוע שאיזון שווי הנכסים, כולם או מקצתם, לא יהיה מחצה על מחצה, אלא לפי יחס אחר שיקבע בהתחשב, בין השאר, בנכסים עתידיים, לרבות בכושר ההשתכרות של כל אחד מבני הזוג;

(3) לקבוע שאיזון שווי הנכסים, כולם או מקצתם, לא יהיה לפי שוויים במועד איזון המשאבים, אלא לפי שוויים במועד מוקדם יותר שיקבע;

(4) לקבוע שאיזון המשאבים לא יתייחס לנכסים שהיו לבני הזוג במועד איזון המשאבים אלא לנכסים שהיו להם במועד מוקדם יותר שיקבע.

על פי דברי ההסבר להצעת חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשכ"ט – 1969 (ה"ח התשכ"ט, עמ' 332), מטרתו של סעיף 8 – אשר בנוסחו המוקדם בהצעת החוק היה סעיף 10 – היא למנוע חלוקה שוויונית שאינה צודקת:

הוראות הסעיפים 7 עד 9 להצעת החוק מותאמות לכוונה המשוערת של רוב בני זוג ולמקרים הנורמליים של חיי נישואין הרמוניים ומושכים. אך המציאות אינה פשוטה וסטנדרטית כל כך, ויתכנו מקרים שבהם ההסדר הכללי יביא לידי תוצאות בלתי צודקות ושנסיבותיהם המיוחדות מחייבות סטייה מן הנורמה. הסעיף המוצע בא להקנות לבית המשפט את הסמכות להתחשב בנסיבות מיוחדות כאלה, כגון פגיעת הנישואין אחרי תקופה מינימלית של קיומם, פירוק החיים המשותפים של בני הזוג עוד לפני פגיעת הנישואין וכיוצא באלה. הסמכות הזאת מנוסחת בצורה רחבה למדי כדי לאפשר עשיית צדק בין הצדדים בכל מקרה ומקרה.

כלומר: הסדר איזון המשאבים הקבוע בחוק יחסי ממון מתבסס על ההנחה כי כאשר ישנם נישואין הרמוניים כוונתם של רוב בני הזוג היא להתחלק בשווה בכלל זכויות בני הזוג, שיתוף שיבוא לידי ביטוי בחלוקת הנכסים בעת פגיעת הנישואין. אלא שישנם מקרים שבהם ייחוס כוונה שכזו לבני הזוג יחטא לאמת ולצדק. כדי שלא להחיל את הסדר איזון המשאבים באופן דיכוטומי על כלל הזוגות בלי להתחשב בנסיבותיהם של מקרים ייחודיים, דבר שעלול להביא לחלוקה בלתי צודקת, הסמיך סעיף 8 את הערכאה השיפוטית להתחשב בכוונת הצדדים במקרים מיוחדים אשר בהם אי אפשר ליחס לבני הזוג כוונה משוערת לחלוקה שווה בנכסים. מטרתו של סעיף 8 למנוע כפיית חלוקה שווה על בני זוג במקום שבו החלוקה מחצה על מחצה תהיה בלתי צודקת ולא הוגנת, כגון כאשר אי אפשר לייחס לבני הזוג כוונה לשיתוף.

סעיף 8 ובעיקר תתי-סעיפים (3) ו-(4) מאפשרים לרשות שיפוטית להקדים את המועד האחרון שעד אליו נצברו נכסים שיבואו בכלל איזון המשאבים, למועד מוקדם אף לפתיחת ההליך השיפוטי ועל אף פתיחת הליך זה אחרי זמן, ואפילו זמן רב.

ואף שעל פי דין תורה תביעה תהיה בדרך כלל על קבלת או מניעת זכויות רק מפתיחתה ואילך ולא על מועדים קודמים, כגון תביעת מזונות שהיא תמיד על מזונות מכאן ולהבא ולא על מזונות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

העבר, שכל עוד לא הוגשה תביעה אמרינן שוויתר על זכותו – באיזון משאבים יהיה הדין שונה. טעמו של דבר הוא על פי מה שכבר ביארנו בכמה פסקי דין:

חוק יחסי ממון, שלא כהלכת השיתוף, אינו מקנה זכויות לבן זוג בנכסי הצד השני במהלך הנישואין. עם זאת החוק מקנה שיתוף רעיוני נדחה לעת פירוד, שאז יישומו נכסי כל אחד מיחיד הצדדים וייערך איזון ביניהם. משטר יחסי הממון החל על בני הזוג הוא כזה שבמשך הנישואין חלה הפרדה בין נכסי בני הזוג בהתאם לדיני הקניין, ואילו עם פקיעת הנישואין קם בין בני הזוג חיוב אובליגטורי לאזן ביניהם את שוויים של נכסיהם (ע"א 1915/91 יעקובי נ' יעקובי, פ"ד מט (3) 529, 550 (1995)). דין זה דומה לשני אנשים שעשו שותפות באופן שכל אחד מהם יפעל וירוויח, או שאחד יפעל וירוויח והשני יעשה פעולות כל שהן למענו, ובהגיע העת שנקבעה לגמר השותפות, יחולק מה שנצבר, או בעין או בתשלום שווה כסף, דבר זה הוא שותפות רעיונית ועל פי מה שכללנו וביארנו, ואין כאן מקום להאריך.

ומעתה, אם יתברר שהשותפות הרעיונית בין בני הזוג פסקה זמן רב לפני הגשת תביעה, בין תביעת גירושין ובין תביעה רכושית, ההיגיון אומר שיש להקדים את מועד האיזון, שהרי כאמור הרעיון העומד בבסיסו של החוק הוא שותפות נדחית, כששני הצדדים עושים מאמץ משותף – כל אחד על פי יכולתו וכישוריו לטובת הבית המשותף. משכך, משפקעה הנהגה זו ונוצר קרע, וכל אחד מיחיד הצדדים אינו עושה למען שניהם אלא למען עצמו בלבד – אין מקום להתייחס אליהם כשותפים רעיוניים ואין לאזן את מה שנצבר ממועד חדלות המאמץ המשותף עד לגירושין בפועל.

ברור שאף לפי סעיף 8 לחוק נצרכים קביעות עובדתיות ונימוקים משפטיים להקדמת מועד האיזון, שלא כבכרירת המחדל שבסעיף 5 לחוק. מכל מקום סעיף 8 הוא הבסיס המשפטי להקדמת מועד האיזון למועד שבו נוצר קרע בלתי־הפיך בין בני הזוג. קרע זה, שאינו הפיך, אמור להיות בהצטרף שני נדבכים: קרע במובן האישי, מגורים בחדרים נפרדים או הפסקת קיום חיי אישות, וקרע כלכלי, הפסקת קיום משק בית משותף. קרע שיהיה רק באחד משני עניינים אלו, לא יהיה לכאורה מועד קרע בלתי־הפיך, המצדיק הקדמת מועד האיזון.

כאמור סעיף 8 לחוק מאפשר לרשות שיפוטית לבצע את איזון המשאבים בין הצדדים באופן הוגן ומתוך גמישות והתחשבות בשיקולים של צדק והוגנות (בג"ץ 4178/04 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים (פורסם באתר "נבו"); בג"ץ 8928/06 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים (פורסם באתר "נבו"); עמ"ש 485/09 פלוני נ' פלוני (לא פורסם)). ברם המחוקק לא קבע קריטריונים ברורים ליישומו של סעיף 8. הנסיבות המיוחדות המצדיקות סטייה מאיזון המשאבים הרגיל נתונות לשיקול דעת הרשות השיפוטית. אך כבר נקבע בפסיקה זה מכבר כי השימוש בסעיף 8 יעשה בזהירות ובמשורה ולאחר שבית המשפט בחן את מכלול נסיבותיו של כל מקרה לגופו (בג"ץ 4178/04, שם).

ננסה להבהיר כמה עקרונות שאותם תשקול הרשות השיפוטית בבואה להכריע בעניין זה של הקדמת מועד האיזון:

אף אם החל סכסוך בין הצדדים סכסוך שבסופו הביא לגירושין, מועד תחילתו – התגלע הריב – אינו מועד קרע, שהרי ניתן לעצור את התהליך ואף להשיב הגלגל אחורה. גם אם ייטען שאחד הצדדים מתחיל לתכנן את הגרושין, ואף אם יוכח כן, ודאי שלא כל תכנון ומחשבה על גירושין מהווים קרע, ובוודאי במקום שלא הוכח שאכן כך נעשה. במקרים שכאלו לא בהכרח יוקדם מועד הקרע למועד התכנון והכוונה לגירושין, שהרי תהליך כזה, כאמור, הוא הפיך ותלוי בהתפתחות מערכת היחסים, בהתנהגות המתכנן ומנגד בהתנהגותו של הצד השני.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כמו כן איפכא: אם נוצר קרע איש וכלכלי בין בני זוג, אף אם הם מתגוררים תחת קורת גג אחת ואף בחדר אחד, אין באי הגשת תביעת גירושין או מאידך גיסא תביעת שלום בית כדי להוכיח שהקרע עדיין הפיך. הגשת התביעה או אייגשתה תלויה בגורמים רבים, לפעמים אדם נמנע מהגשת התביעה מפני שאין הוא בטוח שיוכל לזכות בה, לפעמים אין לו את הכוח הנפשי לניהול קרב משפטי ולפעמים המצב המשפטי החוקי לא מעלה ולא מוריד לגביו, ולכן, למרות הקרע הבלתיהפיך, הוא בוחר ב'שב ואל תעשה', ואין זה משנה את המצב האובייקטיבי, שהקרע בלתי הפיך וכל אחד מהצדדים מנהל את ענייניו לצורך עצמו ולא לצורך הבית המשותף.

כמו כן לא תמיד יש לראות את יום עזיבת אחד הצדדים את דירת הצדדים כיום הקרע, שהרי לפעמים עזיבה זמנית מתוך מצוקה ועל מנת לחזור הופכת לאחר זמן בנסיבות העניין לעזיבה קבועה, שהיא הקרע. מאידך גיסא, עיכוב מתן הגט בטענת שלום בית אינו ראיה שהקרע הפיך, ובעיקר כשבמקביל נעשות פעולות המורות שאין רצון בחיים משותפים כגון מניעה מהצד השני לחזור לביתו.

יש להוסיף שפעמים רבות, וכנראה ברוב המקרים, התחלת מערכת יחסים עם בן זוג אחר, מורה על קרע בלתיהפיך, לא רק מהפן ההלכתי, שהאישה נאסרת על הבעל ומהצד השני האיש נמאס על האישה מחמת בגידתו, אלא: מכיוון שעניין הבגידה גם בקרב מי שאינם שומרים תורה ומצוות נחשב פסול ולא ראוי מוסרית – מי שעושה מעשה שכזה, ברוב המקרים, מגלה את צפונות ליבו, שהוא ניתק רגשית ומעשית מבן זוגו. במקרה כזה ייקבע מועד הקרע, לא בתור עונש על בגידה, אלא מחמת ההוכחה שבמעשה.

אכן על פי פסיקת בית המשפט העליון:

נטישת הבית או בגידה עשויות ליצור קרע בין בני הזוג וכדרך זו לשים קץ לשיתוף, אך אין נענשים עליהן למפרע על ידי נטילת הזכויות ברכוש המשותף.

(ע"א 264/77 דרור נ' דרור, פ"ד לב(1) 829 (1978))

בפסיקה מאוחרת יותר נקבע כי בגידת אחד מבני הזוג בתקופת הנישואין אינה בבחינת "נסיבות מיוחדות" לפי סעיף 8 לחוק יחסי ממון, המצדיקות סטייה מכלל איזון הנכסים השווה הקבוע בחוק (בג"ץ 8928/06 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים בירושלים, סג(1) 271 (2008)).

יש לציין שבתיק בג"ץ 4602/13 ר' 9780/17 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בחיפה (18.11.18) ציין השופט עמית (שהיה בדעת המיעוט בפסק דין זה, וסבר שקיימת אף כוונת שיתוף ספציפי אף באישה בוגדת) דברים אלו:

איני בא לומר כי לנושא הבגידה לא יכולה להיות אף פעם השלכה בסכסוך הרכושי בין בני זוג, אולם בחינת הדברים צריכה להיעשות באספקלריה של הדין האזרחי לצורך בחינת השאלה אם יש מקום להחיל את חזקת השיתוף או את השיתוף הספציפי בנכס. כך, אינני שולל כי ייתכנו מקרים בהם בגידה ממושכת תעיד על העדר שיתוף בין בני הזוג (ראו בג"ץ 3995/00 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד נו(6) 883 (2002) [...] בשורה ארוכה של פסקי דין נקבע כי בגידה עשויה לשים קץ לשיתוף "אך אין נענשים עליהן למפרע על ידי נטילת הזכויות ברכוש המשותף".

והוא הדין גם שאין בהיות אחד הצדדים חפץ בשלום בית והצד השני בגירושין כדי לקבוע שאין עדיין קרע בלתיהפיך. גם אם על פי ההלכה צודקת התביעה לשלום בית ואין מקום לחייב בגירושין, קביעת מועד הקרע היא על פי החוק האזרחי, ובהתאם למציאות הנפרשת לפני הרשות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

השיפוטית והבנתה אם הקרע הוא בלתי־הפיך וברור שהצדדים לא יחזרו זה לזו, אף אם לא ניתן הלכתית לחייב או להביא לגירושין. כמו כן מראית עין של שלום בית, כגון השתתפות ושותפות בשמחה משפחתית ובארועים דומים – לא בהכרח שתהיה ראייה שלא כלו כל הקיצין ושהקרע עדיין הפיך – האדם הסביר לא יפגע בצדדים שלישיים ואף בכך זוגו ללא צורך, אף אם הקרע כבר מוחלט, ויעדיף שלא 'לכבס את כביסתם המלוכלכת' בציבור.

סוף דבר: הדברים צריכים להיבחן בכל מקרה ומקרה לגופו בדקדוק רב ואין ללמוד ממקרה אחד לאחר.

לאור המצב המשפטי שביארנו, לאחר שהוסף לחוק סעיף 8, המאפשר חריגה מסעיף 5 לחוק – הסעיף המורה על מועד הגירושין כמועד האולטימטיבי לאיזון, כמעט שלא מצינו כיום שהרשויות השיפוטיות קובעות את מועד האיזון בעת הגירושין, ככוונתו הראשונית של המחוקק שהובעה בסעיף 5 לחוק, עת חוקק. בפועל קובעים את מועד האיזון לעת הגשת הבקשה ליישוב סכסוך כשהיא מסתיימת בגירושין או למועד הגשת התביעות, מפני שכיום בדרך כלל הפנייה לרשות שיפוטית מוכיחה במקרים רבים, ואולי אף ברוב המקרים, שהקרע אינו הפיך יותר – אף שגם הגשת תביעה אינה בהכרח ראייה מוחלטת לקרע בלתי־הפיך, שהרי ידוע לכל הבאים בשערי בית הדין שלפעמים עיקר מטרתה של הגשת התביעה היא לזעזע את הצד השני, שייטיב דרכיו, אם כי פעמים לא מועטות עצם הגשת התביעה – אף אם מתוך כוונה רק 'לצלצל בפעמוני אזעקה' – סופה שגורמת לקרע בלתי־הפיך. וכבר כתבנו בזה במקום אחר, ואין כאן מקום להאריך.

נוסיה ונאמר: כפי שביארנו, סעיף 5(א) לחוק מורה כי הזכות לאיזון משאבים לפי סעיף 5 תהיה לכל אחד מבני הזוג אף בטרם פקיעת הנישואין, בהתקיים נסיבות מסוימות, ובין השאר במקרה שבו קיים קרע בין בני הזוג. בדברי ההסבר להצעת החוק (תיקון מס' 4 – הקדמת המועד לאיזון המשאבים) נאמר בהקשר זה כי לעיתים בני זוג חיים בנפרד גם אם הם מתגוררים תחת קורת גג אחת ולכן הושם הדגש על ניהול אורח חיים נפרד (הצעות חוק – הכנסת 163, כ"ג בתמוז התשס"ז, 9.7.2007).

דבר זה מלמד שהמחוקק ביקש לאמץ מבחן מהותי המתמקד בטיב הקשר בין בני הזוג וייחס משקל משמעותי לקיום חיי זוגיות – אורח חיים תקין ושלום בין בני הזוג, לעומת מבחן טכני של מועד הגירושין או חיים תחת קורת גג אחת. ולכן קבע שבהעדרם של חיי זוגיות במשך תקופה של תשעה חודשים מתוך שנה, זכאי כל אחד מהם לאיזון המשאבים.

הדברים באו לידי ביטוי אף בפסיקות בתי המשפט בנושא. למשל, בתמ"ש 3591/02 נקבע:

בתי המשפט בפסיקותיהם החלו לגבש כללים לגבי הנסיבות בהם יוקדם מועד הקרע ויקבע בנקודת זמן המוקדמת למועד פקיעת הנישואין. כך נקבע שעל בית המשפט לבחון בין השאר מתי חל שבר בלתי־ניתן לאיחוי ביחסי הצדדים או מתי הגיעו הנישואין לסיומם "דה פקטו" [...] האם החל להתפתח קשר זוגי בין מי מבני הזוג עם צד שלישי המלמד על ריקון חיי הנישואין מתוכן וכיוצא בזה [...]

כך גם בתמ"ש 3011/07:

נראה אם כן כי המחוקק ביקש לאמץ מבחן מהותי המתמקד בטיב הקשר בין בני הזוג וייחס משקל משמעותי לקיום חיי זוגיות – אורח חיים תקין ושלום בין בני הזוג, לעומת מבחן טכני של מועד הגירושין או חיים תחת קורת גג אחת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כאמור הפעלת המבחן המהותי עוגנה בחקיקה. סעיף 8 לחוק קובע כי לערכאה שיפוטית יש סמכות לקבוע שאיזון שווי הנכסים, כולם או מקצתם, לא יהיה לפי שוויים במועד איזון המשאבים, אלא לפי שוויים במועד מוקדם יותר שיקבע.

כך אמר בית המשפט העליון (בג"ץ 2642/08 פלונית נ' כבוד בית הדין הרבני הגדול לערעורים בירושלים) ביחס לסמכות האמורה בסעיף 8:

בהקשר לסעיף 8 לחוק יחסי ממון קבע בית הדין האזורי כי אכן "ברירת המחדל" היא שמועד האיזון הוא מועד הגירושין אלא שיש חריגים לכך ו"כל ענין וענין נדון בפני עצמו ולא הרי קרע זה כהרי קרע זה". עמדה זו עולה בקנה אחד עם הפרשנות שניתנה לסעיף 8 בבית משפט זה לפיה "סעיף 8 מאפשר גמישות רבה אשר נותנת בידי הערכאה השיפוטית כלים לאזן את הנכסים בין הצדדים באופן הוגן, תוך לקיחה בחשבון של שיקולים כלכליים ואחרים" (בג"ץ 4178/04 פלונית נ' בית הדין הרבני לערעורים, פסקה 12) והשופט רובינשטיין אף קבע כי "בכל הנוגע להסדר איזון משאבים הותר המחוקק שיקול דעת נרחב לבית המשפט (סעיפים 6–8 לחוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג – 1973) "בע"מ 1681/04 פלונית נ' פלוני, פ"ד נט (4) 614, 619 ז (2005) [...]

הנה כי כן, בית משפט – ובענייננו בית הדין – רשאי בנסיבות מיוחדות המצדיקות זאת לקבוע מועד איזון מוקדם ממועד פקיעת הנישואין, כאשר כל מקרה נבחן לגופו.

בתי המשפט נטו לראות בעזיבת הבית על ידי אחד הצדדים את 'קו פרשת המים' במערכת היחסים שבין בני הזוג. כך כתב בית המשפט בנושא זה (ע"א 809/90 לידאי נ' לידאי פ"ד מו(1) 602, 614):

ברבים מן המקרים, הפירוד הממשי שבו עוזב אחד הצדדים את הבית הוא המעיד על קצה של כוונת השיתוף ברכוש. בדרך כלל מועד זה הוא המועד הקובע לצורך חלוקת הרכוש המשותף.

עם זאת כפי שכתבנו עזיבת הבית אינה בהכרח חזות הכול, שהרי כפי שביארנו לעיל לשון החוק מורה שאף במגורים תחת קורת גג אחת, יש לפעמים שהקרע בין הצדדים בלתי הפיך. מועד הקרע הוא נתון עובדתי שעל בית הדין מוטל לברר מתי הוא, ולא ניתן לשנותו באופן מלאכותי כדי להשיג תוצאה אחרת, גם אם בעיני בית הדין התוצאה הרצויה על ידו היא צודקת יותר – לצורך זה יש כלים אחרים.

לכן, אם כל האינדיקציות מצביעות באופן חד-משמעי על מועד הקרע במועד מסוים – כך ייקבע, לא קודם לזה ואף לא אחרי כן.

שיקולי צדק לא יכולים להגדיר מועד קרע שונה ממועד הקרע האמיתי. שיקולי הצדק יכולים להוביל בנסיבות מיוחדות המצדיקות זאת לחלוקה לא שוויונית של המשאבים שנצברו, ולפתרונות נוספים, אבל לא לשנות את המועד של הפסקת השיתוף, בניגוד למציאות המוכחת.

לאור כל האמור לעיל ומאחר שאנו מקבלים את קביעת בית הדין ונימוקיו שלפיהם הקרע בין הצדדים קיים בפועל כבר משנת תשע"ד (2014), סמכותו וחובתו להקדים מועד האיזון. אלא שסמכותו זו היא על פי סעיף 8 לחוק ולא על פי סעיף 5א לחוק זה (שאותו הזכיר בית הדין בפסק דינו). וכפי שביארנו הדבר הוא בסמכות הרשות השיפוטית כפי שקבע המחוקק.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מסקנות והוראות

לפיכך אנו קובעים כדלהלן:

א. אנו דוחים את הערעור.

ב. מועד הקרע יהיה כפי שקבע בית הדין בהחלטתו המעורערת.

ג. על בית הדין לזרז הליכי פירוק השיתוף בנכסי הצדדים.

ד. בנסיבות תיק זה ומאחר שהקרע בין הצדדים מתמשך למעלה משמונה שנים, וכל ילדיהם בגרו, על בית הדין לפעול להפרדת מגוריהם ולסידור גט פיטורין.

ה. המזכירות תעביר למשיב כהוצאות משפט סך 7,500 ש"ח מהערובה שהפקידה המערערת, שאר הסכום שהפקידה המערערת יוחזר לה.

ו. פסק הדין מותר בפרסום בהשמטת שמות הצדדים.

ניתן ביום כ"ו בתמוז התשפ"ב (25.7.2022).

הרב מיכאל עמוס

הרב שלמה שפירא

הרב אליעזר איגרא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה